עמותת מצמיחים
המרכז להפחתת אלימות בבתי הספר

פדגוגיה חברתית / סוציו-פדגוגיה קורס חדר מורים

השתלמות מורים/ות – שיטת מצמיחים

מסגרת הקורס

10 מפגשים בני 3 שעות, סך הכל 30 שעות אקדמיות

מטרות ההשתלמות

1. הכשרת הצוות לשיפור החיים החברתיים בבית הספר והשכבות השונות.
2. מתן כלים לסיוע בהתוויית מדיניות בית ספרית מושכלת לקידום היחסים החברתיים.
3. הכשרת מורים בהובלת תהליכי הנחייה ושיח חברתי ורגשי בקבוצות תלמידים.
4. מתן כלים להפחתת תוקפנות מסוגים שונים, ולעידוד והובלת התלמידים להתמודד באופן עצמאי, אישי וקבוצתי עם סיטואציות המכילות תוקפנות חברתית.
5. פיתוח יכולות והכשרה בטכניקות לשם הובלת נורמות חיוביות, השגת שינוי התנהגותי משמעותי בקרב התלמידים והנעת קבוצות בתוך הכיתות עצמן לקידום ושיפור האקלים החברתי.

תכנים מרכזיים שיועברו

- לימוד המשתלמים על האופן בו יוכלו לסייע לתלמידים להתמודד עם תחושת תסכול בסיטואציות חברתיות בבית הספר, (גיוס שקט פנימי, הקשבה ואמפטיה).
- חיזוק התנגדות התלמידים לנורמות של בריונות וערעור נורמות של הלשנה אל מול דיווח.
- גישות וטכניקות ייעודיות שפותחו לתת מענה לכל אחד מסוגי האלימות השכיחים כגון: אלימות מילולית והשפלות; אלימות וירטואלית; אלימות פיזית; אווירת ניכור; "פוזה", ותדמית.
- התמקדות בלחץ חברתי וביכולתו של הפרט להתמודד עמו.
- תיעול המאבק לפופולאריות לטובת פעולות פרו חברתיות
- מודל 'תלמידים מצמיחים' – הנעת חברי הכיתה להבעת תמיכה, פרגון ואיכפתיות באופן שיתבטא בחיי היום-יום בכיתה.
- עבודה עם תלמיד תוקפן - שיקוף המחירים החברתיים אשר רלוונטיים לתוקפן אל מול תועלות ורווחים שינבעו משינוי התנהגותו.
- מיומנויות הנחייה הובלת שיח חברתי רגשי בכיתה בנושאים שונים

עמותת מצמיחים
המרכז להפחתת אלימות בבתי הספר

פירוט תוכנית הלימודים

☒ הסילבוס כולל את נושאי המפגשים – אך סדר המפגשים והתכנים הספציפיים בכל מפגש ייקבעו ע"י המנחה, בהתאם לצרכי הקבוצה.

מפגש	נושאי הלימוד
1	***הנחייה – יסודות*** קידום תקשורת כיתתית משתפת וכנה: א. החשיבות והכוח שבמעגל שיח רגשי ואינטימי בכיתה וכיצד ניתן לייצר אותו. ב. המעבר ממורה שמלמד/ת ומעביר/ה חומר למנחה שמקשיב/ה, שואל/ת שאלות ומעביר/ה את הובלת השיחה אל התלמידים. ג. כיצד לייצר אינטראקציה בין המשתתפים בקבוצה ובין המשתתפים למנחה/מורה. ד. שמירה על אותנטיות. ה. התוכן ככלי להובלת תהליך.
2	***פופולאריות ותוקפנות*** א. **הבנת מנגנון התוקפנות בקרב ילדים ובני נוער ככלי להשגת מעמד חברתי** ב. אלימות אינסטרומנטלית לעומת אלימות לא רציונאלית- מדוע אלימות פיזית לא משפרת מעמד חברתי. ג. הבנה וזיהוי של תוקפנות רכה וסמויה בכיתה ד. מיומנויות המורה לעבודה עם תלמידים תוקפנים פופולאריים
3	***חרמות והדרה - מניעה והתמודדות*** א. הבנת מנגנון ורציונאל החרם ב. כיצד למנוע חרם ג. כיצד להתמודד עם חרם קיים (התייחסות לקורבן, לתוקפן, לרוב הדומם ולהורים)
4	***מיומנויות המורה להתמודדות עם תחושת תסכול של תלמידים ככלי לשיפור אקלים כיתתי*** א. כלים לעבודה עם תלמידים לעידוד מעבר מתחושת תסכול לחוויית שקט פנימי. ב. התמקדות ביכולתו של הפרט (המורה/התלמיד) להתמודד עם תסכול ללא פגיעה באחר (גיוס שקט פנימי, הקשבה ואמפתיה) ג. התמודדות היחיד עם לחץ חברתי..
5	***המורה כמני/תע שינוי כיתתי - ממודל פופולריות ותוקפנות אל מודל תלמידים מצמיחים*** א. מודל "תלמידים מצמיחים" – כיצד לבנות לאורך זמן התנהגות מצמיחה בקרב תלמידים **ב.** עבודה עם צוות ביה"ס ועם ההורים – טיפוח יכולתו של המורה לבנות מורים מצמיחים, הורים מצמיחים וקהילה מצמיחה, תוך גיוס המבוגרים האחראיים לתהליך הכיתתי והבית ספרי

6	***התמודדות ומניעת תוקפנות ברשתות החברתיות*** א. איך לדבר עם ילדים על הרשת? ב. כיצד בריונות וירטואלית נבדלת מבריונות מסורתית. ג. זיהוי תפיסות מוטעות שיש לילדים ביחס ליחסים החברתיים ברשת. ד. כיצד הרשת מעצימה אכזריות, מחריפה סכסוכים ומעניקה כוח שלילי עודף למילים. ה. ליטוש ערכים של אומץ מול פחדנות ביחס לשיח פנים אל פנים למול הסתתרות מאחורי מסכים. ו. כלים למניעה והתמודדות עם אלימות וירטואלית (תוקפנים, קורבנות ועומדים מן הצד). ז. עבודה כיתתית – הפעלת לחץ לסגירת קב' שנאה, בניית מוסכמות כיתתיות ועוד.
7	***גילאי חטיבות, ונוער בסיכון*** א. מיניות ב. אלכוהול, סמים, התנהגויות סיכוניות ג. שימוש ב'פוזה', ציניות, סטיגמות ותיוג.
8	***דילמות חברתיות וערעור נורמות חברתיות*** א. הלשנה למול דיווח ב. שינוי נורמות שליליות על ידי מיתוג ג. חינוך למעורבות נכונה
9	***בניית כיתה כקבוצה*** א. אכפתיות בכיתה ב. יצירת ערבות הדדית – שימוש בכוח קבוצה חיובי ג. התלמידים כאחראים לאקלים חברתי ולימודי ד. זיהוי חברויות לא מאוזנות ה. יצירת שייכות והעמקת היכרות
10	***מודל פידבק ופרגונים*** א. חשיבות הפרגון - הנעת חברי הכיתה להבעת תמיכה, פרגון, אותנטיות ואכפתיות בכיתה. ב. מתן משוב בקבוצת השווים.
** מפגשים אפשריים לשילוב	• ***גזענות, דעות קדומות ותיוג*** • ***מדיניות בית ספרית להפחתת תוקפנות ושיפור אקלים***

מטלות המשתתפים/ות

1. נוכחות מלאה בהתאם לתקנון מרכז פסגה, השתתפות אקטיבית במפגשים.
2. קריאת חומרים בין המפגשים.
3. תרגול התכנים בקבוצה.
4. מטלת סיכום עם ציון- בחר/י באחד מהנושאים הנלמדים בקורס:

א. תאר/י את הנושא וביטויו בעבודתך עם תלמידים (תיאור מרכיבי הנושא, המשתתפים ודרכי הטיפול שלך בו).

ב. היעזר/י ונתח/י בעזרת החומר הביבליוגרפי, או כל חומר אקדמי אחר לניתוח הנושא.

** הנחיות מפורטות יינתנו במהלך הקורס.

על מרכז מצמיחים

עמותת מצמיחים הוקמה לפני 16 שנה במטרה לקדם כיתות מצמיחות ובתי ספר מצמיחים. העמותה **זכתה בפרס יושב ראש הכנסת לאיכות חיים בתחום הפחתת אלימות בחברה הישראלית** ואף בתו מידות לאפקטיביות. זאת ועוד, העמותה נבחרה על ידי ה Israel Venture Network - והקרן החדשה לישראל כסטארט-אפ חברתי.

תוכניות המרכז מיושמות בבתי ספר בכל הארץ, כולל במגזר הערבי, הדתי, במסגרות של נוער בסיכון ובאזורי הפריפריה. עד כה עבדנו עם כ- 70,000 תלמידים, מחנכות, יועצות, מנהלות, והורים. המרכז מעביר הכשרות לאנשי חינוך, מורים ויועצות במוסדות אקדמיים בישראל ובחו"ל.
מצמיחים מיישמת תוכניות התערבות באמצעות מודל ייחודי , חדשני ויצירתי המוכח מחקרית, של סדנאות, הרצאות והכשרות, המקנות לאנשי חינוך ולתלמידים כלים יעילים להפחתת תוקפנות לסוגיה, העלאת תחושת השייכות ופיתוח הנהגה מצמיחה בקרב קבוצת השווים. אנו מאמינים כי כיתה היא מקום לצמוח בו ושואפים להטמיע חזון זה בקרב כלל מערכת החינוך בישראל. אנו עושים זאת באמצעות סדנאות עומק, הכשרות מורים ועוד.

על מודל מצמיחים

בקרב תלמידים מתקיים מאבק כוחות מתמיד על מעמד חברתי. מחקרי שטח פורצי דרך מהשנים האחרונות מתארים את השימוש הנרחב של תלמידים בתוקפנות ככלי יעיל לשמירה או העלאה של מעמדם החברתי. מרבית התוקפנות וההצקות בכיתה אינה מהווה ביטוי לחוסר התאקלמות או מצוקה בבית, כפי כמקובל לחשוב, אלא מגיעה דווקא מתלמידים מוכשרים רגשית וחברתית, בעלי מעמד חברתי, אשר עושים שימוש בסוגים שונים של אלימות על מנת לשמר או לשפר את מעמדם החברתי. כמענה לצרכים אלה, העולים גם בסדנאות שלנו, פיתח

מרכז "מצמיחים" בשנים האחרונות את המודל החדשני "תלמידים מצמיחים". המודל מבקש להחליף את התמריצים הקיימים (מודל הפופולריות-תוקפנות) ובמקומם לייצר תמריצים אטרקטיביים של שיפור מעמד לתלמידים. בכך מאפשר המודל לעודד, ללמד ולטפח התנהגות פרו-חברתית בעקיפין וללא הטפה.

מודל תלמידים מצמיחים הינו מודל חדשני לשיפור האקלים והפחתת אלימות וניכור בכיתות. בבסיס המודל עומדת התפיסה שכל ילד יכול למצוא את מקומו כתלמיד מצמיח בחיים החברתיים בביה"ס - בכיתה, במגרש, במסיבה, בהפסקה או במפגשים חברתיים. זאת בין אם הוא מופנם או מוחצן, בעל מעמד חברתי מרכזי או צדדי. השימוש במודל מחזק את הכוחות החיוביים בקרב התלמידים, מקנה להם כלים ומחזק את כוח ההשפעה שלהם באמצעות שיפור הלגיטימיות החברתית לפעולותיהם.

מנתוני הערכה חיצוניים לצד ניסיוננו הרב עולה, כי הפעלת המודל בבתי הספר, מעלה את הפופולאריות של תלמידים התורמים לרווחתם הנפשית של אחרים, כשהבחירה נעשית על ידיהם. כאשר התלמידים הם אלה שמצביעים על דמויות מצמיחות מקרב קבוצת השווים, המשמשות עבורם מודל ללמידה. בשנים האחרונות זכו סדנאות המרכז ברוח המודל לתגובות נלהבות מצד אנשי חינוך, תלמידים והורים.

עמותת מצמיחים
המרכז להפחתת אלימות בבתי הספר

רשימה ביבליוגרפית

חובה:

אסטור, ר.א, בנבנישתי, ר', (2005). *בתי ספר לא טיפוסיים מבחינת רמות האלימות שבהם; דו"ח מחקר*. קבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ונוער, בית הספר לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים. https://bit.ly/2IA0F7B

הראל- פיש, י' (2008). סיכום שני עשורים של התמודדות עם אלימות נוער בעולם המערבי: מה ידענו, מה למדנו ומה עדיין צריך להפנים? *כנס אילת, עיר ללא אלימות*. אוניברסיטת בר אילן, הפקולטה למדעי החברה תכנית המחקר הבינלאומי על רווחתם ובריאותם של בני הנוער.

עומר, ח. , מימון, ט. (2019). מורים אמיצים: מהישרדות לשליחות. הוצאת מודן.

עשור א' (2004), "בית ספר מצמיח: בית ספר התומך בצרכים נפשיים ומקדם קשב לעצמי ולאחר". בתוך: אבירם ר' (עורך), *בית הספר העתידני* עמ' 165-210, תל-אביב: מסדה.

לאופר א' והראל י' (2003). הקשר בין תפיסות בית ספריות לבין מעורבות תלמידים בבריונות, קטטות ונשיאת נשק. *מגמות*, מ"ב (3), מכון הנרייטה סאלד, ירושלים. עמ' 437-459.

יאלום, א' (2006). ***טיפול קבוצתי תיאוריה ומעשה.*** בהוצאת כנרת, זמורה-ביתן, דביר.

טאליס 2018 - סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי
-http://meyda.education.gov.il/files/Rama/TALIS_2018_Report.pdf

שדמי, ח., אלגרסי, א. ונוי, ב. (2006). התמודדות עם אלימות במערכת החינוך. *מפגש-לעבודה חינוכית סוציאלית, גיליון מיוחד בנושא אלימות במערכת החינוך*, 23, עמ', 121-146.

Bradshaw, C. P. (2013). Preventing Bullying through Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS): A Multitiered Approach to Prevention and Integration. *Theory Into Practice*. Vol. 52 (4), pp. 288-295.

Djigic, G. & Stojiljkovic, S. (2011). Classroom management styles, classroom climate and school Achievement. *Social and Behavioral Sciences*. Vol. 29, pp. 819-828.

Gendron, B. P. , Williams, K. R. & Guerra, N. G. (2011). An Analysis of Bullying Among Students Within Schools: Estimating the Effects of Individual Normative Beliefs, Self-Esteem, and School Climate. *Journal of School Violence*. Vol. 10 (2), pp. 150-164.

Hoffman, L. L., Hutchinson, C. J. & Reiss, E. (2009). On improving school climate: Reducing Reliance On Rewards And Punishment. *International Journal of Whole Schooling*. Vol. 5 (1), pp. 13-24.

Peterson, R. L. & Skiba, R. (2001). Creating School Climates That Prevent School Violence. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*. Vol. 74 (3), pp. 155-163.

הנחייה:

ברק-שטיין, ח' (2009). "מודל להנחיית דיון רגשי בקבוצות לימוד". *אתר שפ"י*. נדלה בתאריך: 18.6.2012
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/KishureiChaim/meytaviyut/yeda/HanhayatDyunRigshi.htm

פופולריות ותוקפנות:

צ'ונה, י' (2018). "מצמיחים ברשת – כלים לצמצום אלימות, שיימינג ובריונות של ילדים ברשתות החברתיות", ספרי ניב, הרצליה. עמ' 85-120

Faris, R. & Felmlee, D., (2011). Status struggles: network centrality and gender segregation in same and cross-gender aggression. American Sociological Review 76(1), 48–73.

Faris, R., & Ennett, S. (2012). Adolescent aggression: the role of peer group status motives, peer aggression, and group characteristics. Social Networks,34, 371-378.

Faris, R. (2012). Aggression, exclusivity, and status attainment in interpersonal networks. Social forces, 90(4), 1207-1235.

***תמצות בעברית של המאמרים של פרופ' פאריס וד"ר פימלי יינתן במהלך הקורס.**

רשות:

ארהרד, ר' וברוש, ז' (2008), מ"אין בעיה" ל"חליפה מיוחדת": התמודדות מערכת החינוך עם אלימות תלמידים. עמ' 62-92.
http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/dapim/Documents/dapim46.pdf

בק, ש' (2005), ***טכנאות כחזון בהכשרת מורים - מבט ביקורתי על הכשרת המורים הטכנית-רציונאלית.*** באר שבע: אוניברסיטת בן גוריון בנגב.

למפרט ח' (2013), ***על ילדים חסרי ערך: על מחירי החינוך ההישגי.*** בהוצאת מכון מופ"ת, תל אביב.

עומר, ח' (2008) ***הסמכות החדשה- במשפחה, בבית הספר, בקהילה***. הוצאת מודן. ניתן לקרוא פרק לדוגמה בקישור הבא:

http://www.soscenter.org.il/upload/ch7.pdf

צ'ונה י' (2013), **הרחב"ה בדרך ל"חינוך חדש": כיצד ערכי ה"העידן החדש" משפיעים על החינוך בבתי-ספר בישראל באמצעות הכשרה בפיתוח יכולות רגשיות חברתיות והוויה.** חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. האוניברסיטה העברית.

קיין, ס'. (2006), **שקט- כוחם של המופנמים בעולם שלא מפסיק לדבר.** הוצאת מטר.

נתונים ומדיניות:

הראל- פיש, י' ואחרים (2011). ***נוער בישראל: בריאות, רווחה נפשית וחברתית, ודפוסי התנהגויות סיכון בקרב בני נוער בישראל.*** סיכום ממצאי המחקר הארצי השישי.

American Psychological Association (2006). Zero Tolerance Policies Can Have Unintended Effects, APA report finds. Retrieved on May 13, 2013 from:
apa.org/monitor/oct06/tolerance.aspx

הנחייה:
ברק-שטיין, ח' (2009). "מודל להנחיית דיון רגשי בקבוצות לימוד". ***אתר שפ"י***. נדלה בתאריך: 18.6.2012
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/KishureiChaim/meytaviyut/yeda/HanhayatDyunRigshi.htm

סרטוני הדרכה – אתר בן הצלצולים :
התמודדות עם קללות והשפלות:
http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=dd595ffe-22d2-43d1-839d-5502614f2e0d&lang=HEB

שיחה עם מספר תלמידים מצומצם:
http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=4224d66d-4c7a-45c9-b915-f4b3784a2e49&lang=HEB

חרם- עשה ואל תעשה- התמודדות עם חרם:
http://itu.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=176b7946-e94a-43a1-aaa9-a2913f671b31&lang=HEB